

Šegedinova novelistika

PETAR ŠEGEDIN, *Izabrana djela II.*, Stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, 2011.

Književno djelo i sveukupno djelovanje Petra Šegedina obilježilo je nekoliko prijelomnih događaja – bitnih znakova na njegovu životnom putu. Kao književnik, a i kao intelektualac humanistički nastrojen, osjetljiv na društvena zbivanja, progovorit će odlučno, argumentirano i hrabro referatom na Drugome kongresu književnika Jugoslavije 1949. godine braneći slobodu stvaralaštva, slobodu umjetnika kao pojedinca i autonomiju umjetnosti uopće, dakako, time braneći i svoja motrišta i postupke napisanim romanima (*Djeca Božja*, *Osamljenici*) od najezde boljševičke, agitpropovske, socrealističke kritike.

Njegov drugi istup u svojstvu društveno angažirana, nacionalno svjesna i intelektualca spremna na vlastitu slobodu izbora očitovat će se u publicističko-političkome prilogu *Svi smo odgovorni?*, objavljenu 1971., a upućenu nositeljima tadanje represivne vlasti. To je vrijeme kad se i Šegedin odlučio na izbjeglištvo, o čemu govore i njegova djela *Getsemanski vrtovi* (1981.) i *Frankfurtski dnevnik* (1994.).

Treći presudan znak na njegovu putu vidi se u osamostaljenju Hrvatske, što Šegedin prati osobitim sociokulturnim opservacijama i, dakako, književnim kreacijama.

Zapravo, književno djelo Petra Šegedina prolazi kroz egzistencijalističku fazu koju predstavlja njegova romaneskna trilogija *Djeca Božja*, *Osamljenici* i *Crni smiješak*, zatim vrijeme obračuna i konačna raskida s dogmatskom estetikom totalitarne socijalističke provenijencije praćeno estetičkim i književno-kritičkim tekstovima, nekim graničnim vrstama te osebnim i iznimno uspelim novelističkim radom koji je prakticirao cijeloga svog života. Svakako, imao je on i drugih ostvaraja, angažmana i namjera iz područja kulturnoga i društvenoga djelovanja, a navlastito iz područja književnosti gdje se dokazao vrhunskim stvarateljem, ali i slobodoumnim intelektualcem koji je spreman raščistiti ne samo s društvenim deformacijama i nakaradnostima nego i sa svojim

zabludama, poglavito političke naravi, kao i sa svim „idealiziranim, utopijskim projekcijama“.

Nakon Šegedinovih *Izabranih djela I.* (romani: *Djeca Božja* i *Osmljenici* s Predgovorom i Ljetopisom Petra Šegedina koje je napisao priređivač Cvjetko Milanja, zatim Bibliografijom Cvjetka Milanje i Tine Nakomčić i na kraju prilozima: Tekstološka napomena, Tumač imena i izraza, Rječnik redaktora toga izdanja Davora Bagarića) u ediciji Stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, objelodanjenih u prosincu 2008., u veljači 2011. izišla su i *Izabrana djela II.* toga pisca u istoj ediciji koje je priredio također Cvjetko Milanja. Ta knjiga pripovijesti sadrži izbrane novele iz sljedećih zbirka: *Mrtvo more* („Priča“, „Stranac“), 1953.; *Na istom putu* („Priča o dva kamena“, „Sreća“, „Na istom putu“, „Njegov prozor“), 1963., *Orfej u maloj bašti* („Dan“, „Orfej u maloj bašti“), 1964., *Sveti vrag* („Sveti vrag“), 1966., *Izvještaj iz pokrajine* („Sunce na zalazu“), 1969., *Tišina* („Nevini slučaj“, „Ništa, ništa, posve beznačajno...“, „Jutro“, „A pokojna Pavulina...“, „Lahka glazba“, „Strah“, „Tišina“, „Štap“), 1982., *Licem u lice* („U bruju pčela i mirisu lipa“, „Naći se“, „Priča iz bolničkog vrta“), 1987., *Pričanje* („Tramvaj broj 4“, „Angelus“, „Romeo i Julija“), 1991., *Svijetle noći* („Ništavilo, gnijezdo svjetova“, „Dundo Jere iz Zagreba“, „Njih troje i još jedan“, „Malo o velikom i veliko o malom“, „Macić“), 1993., zatim slijede prilozima kao što su spomenuti Ljetopis Petra Šegedina Cvjetka Milanje, Tekstološka napomena Nataše Debgović, Tumač imena i izraza i Rječnik Blaženke Planinić i Nataše Debgović te više slikovnih priloga iz života i rada Petra Šegedina. Knjiga obaseže 680 stranica.

Šegedin je svojim književnim djelom, uglavnom proznim strukturama, postigao stvaralački vrhunac pokazujući se uspješnijim kao pisac novela nego kao romansijer. U svojim novelama Šegedin najčešće polazi od svakodnevnoga, običnog događaja ili doživljaja rabeći pritom tradiciju klasične i suvremene novele pokazujući stalnu prostornu, fabulativnu, predmetnu i jezičnu redukciju te vidan otklon od klasična vođenja radnje, a što postiže svojevrsnom defabulacijom postajući sve više „situacijski“ novelist kojemu je stalo do ugođaja i psihološko-filozofskih pitanja koja razdiru suvremenoga junaka. U većini tih novela

vidi se prepoznatljiv strukturni model: ako je riječ o prostoru, onda je tu priroda i zbiljski krajolik, ako je riječ o vremenu, povijesti i društvenoj zajednici, onda je tu njegov zavičaj, često i gradski ambijent, ako se radi o individualnim zaokupljenostima i psihološkim stanjima, javljaju se egzistencijalna i esencijalna razmišljanja, a ako je riječ o priči, onda se tu radi o logičkim tijekovima „semioze i poetici diskurziviranja“. Svođenje na taj prozni tip utemeljeno je na Šegedinovoj „egzistencijalističkoj poetici“. Slijedeći tako Milanju, mogli bismo zaključiti da, kao što i u romanesknome stvaralaštvu nakon egzistencijalističke faze dolaze romani koji se „mimetičnije“ obračunavaju s ideološkim totalitarizmom, tako se i u novelistici smjenjuju modeli koji i nisu uvijek egzistencijalistički. Zapravo valja razlikovati njegove novele regionalnoga tipa, posve drukčije stilizacije od novela urbanoga tipa koje su opet drukčije od onih izrazito intelektualističkih, oslonjenih na egzistencijalistička uporišta. Dakako, u svome strukturiranju njegove se novele prožimlju s više niti mitskoga, simboličnog, metatekstualnog i drugog pletiva.

Pođemo li od prve poznatije pripovijesti „Mrtvo more“, objavljene u istoimenoj knjizi 1953. do novele „Dundo Jere iz Zagreba“ iz zbirke *Svijetle noći*, 1993., suočit ćemo se s njegovim regionalnim tipom novela. U prvoj noveli daje se krajolik otočkoga mjesta gdje je smještena radnja i likovi koji se uklapaju u taj ambijent. Oni su predstavljeni jezikom, ponašanjem, razmišljanjem, vjerovanjem, običajima, folklorom, značajkom mediteranizma koja uvjerljivo priliježe tomu prostoru, čovjeku i njegovoj kulturi. Njegove novele u jednome dijelu narativnoga postupka posve su mimetično-realistički ostvarene, ali ne ostaju na tome nego dobivaju simboličko značenje. Određen broj novela s obzirom na radnju nemaju inzularni ambijent, već se događaju u Zagrebu i nekim drugim gradovima. Likovi tih novela najčešće su osamljeni, „ne mogu se ostvariti ni u filozofskoj ni u društvenoj ni u etičkoj dimenziji“ te ostaju promašeni, neuspjeli.

Šegedin je često obuzet ontološkim upitima svijeta, dosezima spoznaje, a napose strahom od odgovornosti vlastita života u neizvjesnosti svijeta. Posve je filozofična „autopoetična i metatekstualna“ i novela „Njegov prozor“ (*Na istom putu*), 1963., u kojoj je glavni lik pripovjedač,

zapravo u kojoj pripovjedač objašnjava kako je izjednačen sa životom lika, odnosno likova, tj. „likovi vladaju njime do te mjere da treba liječničku intervenciju“. Tu su i one novele („Priča o dva kamena“ i sl.) s likovima osamljenika, putnika, sanjara s mnogo refleksivne, pa i psihoanalitičke određenosti. Teško je naći smirenje, nema izlaza, posvuda je beznade, bol, ludilo, smrt; ne može se doći do „sebstva“ niti se može „osvojiti autentični bitak“. Tim se novelama stvarnost prožimlje s fantazmagorijom, a pisanje predstavlja izbavljenje, odnosno estetičko-semiotičko pitanje – „kako stvarnost pretočiti u književnost“.

Posebno je zanimljiv njegov tip novela mitsko-simbolične i legendarne prirode. Autorski je subjekt u potrazi za filozofsko-ontološkim određenjem i kreacijom autentična bitka. Takva je i novela „Stranac“ iz zbirke *Mrtvo more* koja je sva u funkciji novelističke obradbe pučke legende o Pomoriji. Nije toliko važno ni pojedinačno ni kolektivno žrtvovanje koliko spoznaja da se „život od života živi“, što Šegedin nasljeđuje od darvinističkoga učenja, a s druge strane i tezu o opasnosti znanja koje vodi do „spoznaje svijeta kao pakla i katastrofičnosti čovjeka“. Svaka-ko, pripovijest „Dan“ najpoetičnija je priča koja naglašava podvojenost identiteta i svijest o iluzornosti cjelovitosti života. „Povrativost slika djetinjstva“ morala bi osigurati cjelovitost u dezintegriranoj slici svijeta, ali ta „repetitivna sjećanja“ ne mogu „vratiti“ cjelovitost života, nego služe samo kao građa za priču, a ta su sjećanja za Šegedina zbiljskija i od samoga života.

U Šegedinovu strukturiranju novelističkih tipova, po Milanji, bitni su sljedeći elementi: priroda, što podrazumijeva prostor i krajolik s motivskim izborom od mediteranskoga do gradskoga i od zavičajnoga do stranoga; drugi je element društvo, što uključuje socijalne zajednice – selo, grad, trg, park, ulicu te socijalno-ideološke skupine; treći je element pojedinac sa svojom sudbinom i svojom egzistencijom okrenut potrazi za bitkom; četvrti je element jezik, pričanje – korelacija stvarnosti i književnosti, pri čemu je vrlo važna mogućnost „pretakanja egzistencije u priču“.

Svojim proznim djelom, navlastito intelektualističkom prozom, Šegedin je u našu poslijeratnu književnost uveo model egzistencijalističko-

filozofske, esejističke proze kojom je dosegao vrh nacionalne i svjetske književnosti. Bio je putokazom nadolazećim naraštajima, „učitelj uzdignute savjesti i odgovornosti, ali i književni učitelj“ koji se odlikovao „misaonošću, dobrotom i patništvom“.

Kao odlučan protivnik socrealističke estetike i vulgarnoga mimetizma, afirmirajući estetičko, cjelovito književnokritičko motrište i sam stvarajući poseban tip umjetničke proze, on se suprotstavio dogmatskoj svijesti postajući savjest slobodoumnih stvaratelja i svijest novoga doba, pri čemu su ga posebno krasili hrabrost, nacionalni ponos i vlastelinstvo duha, a iznad svega trajna ljepota njegove književne riječi.

ŠIMUN MUSA